วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ
ปีที่ 9 ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม 2569 น. 143-157.

บทความวิจัย

พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรมของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

BUDDHIST LEADERSHIP BASED ON THE DUTIYA PĀPAṆIKA DHAMMA OF LOCAL ADMINISTRATORS IN DON CHA-EM SUBDISTRICT THA MAKA DISTRICT KANCHANABURI PROVINCE

พระชาติชาย ปญฺญาวโร (ไพรวัล)[1*]
Phra Chatchai Panyawaro (Praiwan)[1*]
*Corresponding Author E-mail: chartchai9575@gmail.com
Received May 27, 2026; Revised September 10, 2026; Accepted September 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่น 2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักปาปณิกธรรม 3 กับภาวะผู้นำ และ 3. เสนอแนวทางพุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 382 คน (ค่าความเชื่อมั่น 0.770) วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการถดถอยพหุคูณ และการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 12 รูปหรือคน วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันในการทดสอบความสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับภาวะผู้นำโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.00, S.D. = 0.38) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.17, S.D. = 0.52) รองลงมา ได้แก่ ด้านความรู้และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่ง ($\overline{X}$ = 4.00, S.D. = 0.44) ด้านคุณสมบัติส่วนตัว ($\overline{X}$ = 3.89, S.D. = 0.57) ด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ($\overline{X}$ = 3.57, S.D. = 0.49) และด้านการบริหาร ($\overline{X}$ = 2.59, S.D. = 0.57) ตามลำดับ 2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักทุติยปาปณิกธรรมกับภาวะผู้นำ พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ

[1] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์
[1] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Kanchanaburi Sripaibool Buddhist College

ทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ระดับน้อยมาก (R = .032) ด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับน้อย (r = .338**) ด้านความรู้ และทักษะเฉพาะของงานมีความสัมพันธ์ เชิงบวกระดับน้อยมาก (r = .145**) ส่วนด้านการบริหาร คุณสมบัติส่วนตัว ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับน้อยมาก (r = -.209**, -.061**, -.046**) ตามลำดับ 3. พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรม พบว่า ผู้นำมีความรู้ และทักษะในการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสมกับหน้าที่ สามารถประสานงานและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อสังคม

คำสำคัญ: พุทธภาวะผู้นำ; ทุติยปาปณิกธรรม; ผู้บริหารท้องถิ่น

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the level of leadership among local administrators; 2. To examine the relationship between the principles of Pāpaṇika-dhamma and leadership; and 3. To propose guidelines for Buddhist leadership among local administrators at Don Cha-em Subdistrict, Tha Maka District, Kanchanaburi Province, conducted by the mixed methods research. The quantitative research involved a sample of 382 respondents, with a reliability coefficient of 0.770. The data were analyzed using descriptive statistics, multiple regression analysis, and Pearson's product-moment correlation coefficient. The qualitative research, data were collected by in-depth interviewing 12 key informants, and were analyzed using descriptive content interpretation.

The findings revealed that: 1. The overall level of leadership was high ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.38). When considered by aspect, general knowledge for work performance had the highest mean and was at a high level ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.52), followed by knowledge and specific skills for each position ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.44), personal qualifications ($\bar{X}$ = 3.89, S.D. = 0.57), morality, virtue, and ethics ($\bar{X}$ = 3.57, S.D. = 0.49), and administration ($\bar{X}$ = 2.59, S.D. = 0.57), respectively. 2. The relationship between Pāpaṇikadhamma and leadership was statistically significant at the 0.01 level. Overall, there was a very low level of correlation (R

= .032). General knowledge for work performance had a low positive correlation (r = .338**), while knowledge and specific skills for each position had a very low positive correlation (r = .145**). Administration, personal qualifications, and morality, virtue, and ethics had very low negative correlations (r = -.209**, -.061**, and -.046**, respectively). 3. Buddhist leadership based on Pāpaṇikadhamma indicated that leaders possessed knowledge and skills appropriate to their responsibilities, were capable of effective coordination, established good relationships with others, and demonstrated social responsibility.

Keywords: Buddhist Leadership; Dutiya-Pāpaṇikadhamma; Local Administrators

บทนำ

ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการบริหารจัดการภาครัฐในระดับพื้นที่ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนและมีหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะ ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้น ผู้บริหารท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีทั้งความรู้ความสามารถ วิสัยทัศน์ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะในการสร้างความร่วมมือกับประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้สามารถนำองค์กรไปสู่เป้าหมายและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Northouse, 2021) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันที่บริบทของการบริหารท้องถิ่นมีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังของประชาชนที่เพิ่มสูงขึ้น ภาวะผู้นำจึงมิได้หมายถึงเพียงความสามารถในการสั่งการหรือควบคุมงานเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงความสามารถในการกำหนดทิศทาง การบริหารจัดการ การสร้างแรงจูงใจ และการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนและบุคลากรในองค์กร

ในบริบทของตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชาชนและชุมชนที่มีความหลากหลาย การบริหารงานท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงนโยบายของภาครัฐกับปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังต้องสามารถประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตาม จากบริบทการบริหารและการพัฒนาพื้นที่พบว่า การดำเนินงานในระดับท้องถิ่นยังมีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ในการดำเนินงาน การสื่อสารข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานกับประชาชน การประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นให้สามารถบริหารงานภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ในการเขียนประเด็นปัญหาของพื้นที่ ผู้วิจัยควรพิจารณาข้อมูลจากแผนพัฒนาท้องถิ่น รายงานผลการดำเนินงาน รายงานการประชุม หรือข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ผู้วิจัยกำหนดความหมายของ พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรม 3 (องฺ.ติก. 20/459/61) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นที่ประยุกต์ใช้หลักธรรม 3 ประการเป็นแนวทาง ในการบริหารงาน ได้แก่ จักขุมา คือ ความสามารถด้านวิสัยทัศน์และการมองการณ์ไกล สามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน วิธูโร คือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความสามารถในการจัดการ สามารถวางแผน ตัดสินใจ แก้ไขปัญหา และบริหารทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ และ นิสสยสัมปันโน คือ ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ การสร้างความร่วมมือการสื่อสาร และการสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้บริหาร บุคลากร ประชาชน และภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ดังนั้น พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรม 3 จึงเป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาผู้นำให้มีทั้งวิสัยทัศน์ ความสามารถในการบริหาร หลักทุติยปาปณิกธรรม 3 ยังมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำ 5 ด้านที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำสมัยใหม่ โดยเฉพาะภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างวิสัยทัศน์ การสร้างแรงบันดาลใจ และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร (Bass & Riggio, 2006) รวมถึงภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) ที่เน้นความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ (Brown & Treviño, 2006) ขณะที่แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ให้ความสำคัญกับการรับฟังประชาชน การสร้างความร่วมมือ และการมุ่งประโยชน์สาธารณะมากกว่าการมุ่งควบคุมหรือสั่งการเพียงฝ่ายเดียว (Denhardt & Denhardt, 2015) จึงเห็นได้ว่าหลักทุติยปาปณิกธรรม 3 มีความสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำร่วมสมัย โดยช่วยเติมเต็มมิติด้านคุณธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการบริหารงานที่มุ่งประโยชน์ของส่วนรวม

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นตามหลักทุติยปาปณิกธรรม 3 ในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยมุ่งศึกษาระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่น ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักทุติยปาปณิกธรรม 3 กับภาวะผู้นำ และเสนอแนวทางการ

ประยุกต์ใช้หลักทุติยปาปณิกธรรม 3 เพื่อส่งเสริมพุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่น ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธรัฐประศาสนศาสตร์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารท้องถิ่นให้มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีคุณธรรม และสามารถสร้างความร่วมมือกับประชาชน อันจะนำไปสู่การบริหารท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อประโยชน์ของประชาชนและชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักทุติยปาปณิกธรรมกับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรมของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 8,710 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกาญจนบุรี, 2567)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี จากการคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1967) คำนวณได้ 382 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่นใน ตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 12 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่ม 4 กลุ่ม 1 นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา 2 รูปหรือคน 2 นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนาศาสตร์ 2 คน 3 กลุ่มผู้บริหารท้องที่ตำบลดอนชะเอม 3 คน และ 4 ผู้แทนประชาชน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้าง การตรวจสอบและหาคุณภาพของเครื่องมือ แบบสอบถาม จำแนกตามตัวแปรทั้ง 8 ตัวแปร รวมข้อคำถามทั้งสิ้น 32 ข้อคำถาม ภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน จากนั้น นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) พิจารณาจากค่า IOC มากกว่า 0.60 ขึ้น หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1984) โดยเครื่องมือการวิจัยได้ค่าของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.770

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสร้างด้วยวิธีการตามขั้นตอน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บโดย นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับประชาชนในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 382 ชุด

4.2 การวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บโดยดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวันเวลาและสถานที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก บันทึกเสียงและถ่ายภาพประกอบการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการวิเคราะห์โดย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

1) สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาการประยุกต์ใช้พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องที่ ตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) สถิติอนุมาน เป็นสถิติที่ใช้วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาตามเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

1) วางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อคำหรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท เพื่อให้การวิเคราะห์มีความสม่ำเสมอ และสามารถตัดสินได้ว่าจะดึงคำหรือข้อความใดออกมาจากเอกสารหรือตัวบทและจะทิ้งคำหรือข้อความใดออกไป

2) คำนึงถึงบริบท หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์โดยมีการโยงเข้ากับกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความกว้างขึ้น และนำไปสู่การอ้างใช้กับข้อมูลอื่น ๆ ได้

ผลการวิจัย

1. ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

ตารางที่ 1 ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอมอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน	4.17	0.52	มาก
2. ด้านความรู้และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่ง	4.00	0.44	มาก
3. ด้านการบริหาร	3.91	0.57	มาก
4. ด้านคุณสมบัติส่วนตัว	3.89	0.57	มาก
5. ด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม	4.03	0.49	มาก
ภาพรวม	**4.00**	**0.38**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.52) รองลงมา ด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.03, S.D. = 0.49) ถัดมา ด้านความรู้ และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่ง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.44) ด้านการบริหาร อยู่ใน

ระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.91, S.D. = 0.57) และ ข้อ 4 ด้านคุณสมบัติส่วนตัว อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.89, S.D. = 0.57) ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักทุติยปาปณิกธรรมกับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักทุติยปาปณิกธรรม กับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	ตัวแปรตาม					
ตัวแปรอิสระ	ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี	1. ด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน	2. ด้านความรู้และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่ง	3. ด้านการบริหาร	4. ด้านคุณสมบัติส่วนตัว	5. ด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม
หลักทุติยปาปณิกธรรมโดยภาพรวม	**.032**	**.338****	**.145****	**.209****	**.061****	**.046****
1. จักขุมา	.829**	.258**	.034	.192**	.100**	.096**
2. วิธูโร	.561**	.055	.092	.188**	.221**	.112*
3. นิสสยสัมปันโน	.640**	.348**	.184**	.056	.166**	.105*

** ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

* ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักทุติยปาปณิกธรรม กับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นใน ตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ระดับ (R=.032) ด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับน้อย (r=.338**) ด้านความรู้และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับน้อยมาก (r=.145**) ด้านการบริหาร มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับน้อยมาก (r=-.209**) ด้านคุณสมบัติส่วนตัว มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับน้อยมาก (r=-.061**) ด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับน้อยมาก (r=-.046**)

3. พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรมของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน คือ ความรู้พื้นฐานและความเข้าใจที่ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้นำควรมี ด้านความรู้และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่ง คือ ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับลักษณะงานหรือหน้าที่ ด้านการบริหาร คือ ความรู้ ความสามารถ และทักษะในการวางแผนจัด ด้านคุณสมบัติส่วนตัว ลักษณะนิสัยบุคลิกภาพ และคุณลักษณะเฉพาะที่ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้นำควรมี และด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม การยึดมั่นในหลักความดี ความถูกต้อง และการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรมของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการปฏิบัติหน้าที่ การพัฒนาพื้นที่ และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยอาศัยการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ผู้นำชุมชน และประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักทุติยปาปณิกธรรม ได้แก่ จักขุมา มีวิสัยทัศน์ และมองการณ์ไกล วิธูโร มีความสามารถในการจัดการงาน และนิสสยสัมปันโน มีมนุษยสัมพันธ์และสามารถสร้างความร่วมมือกับผู้อื่นได้ ในบริบทของตำบลดอนชะเอม ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจปัญหา และความต้องการของประชาชน สามารถวางแผน และบริหารจัดการงาน ตลอดจนสื่อสารและสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในชุมชน จึงส่งผลให้สามารถแสดงภาวะผู้นำ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเติมศักดิ์ ทองอินทร์ (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักทุติยปาปณิกธรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า จักขุมา วิธูโร และนิสสยสัมปันโน เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ทั้งด้านวิสัยทัศน์ การจัดการงาน และมนุษยสัมพันธ์ แสดงให้เห็นว่าหลักทุติยปาปณิกธรรมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นให้สามารถบริหารงานและพัฒนาพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักทุติยปาปณิกธรรมกับภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมหลักปาปณิกธรรม 3 กับภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรมของผู้บริหารท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กันในระดับน้อยมาก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ r = .032 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นมีหลายมิติ ทั้งด้านความรู้ และ

ทักษะในการปฏิบัติงาน การบริหาร คุณสมบัติส่วนตัว และศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ขณะที่หลักปาปณิกธรรม 3 เน้นด้านวิสัยทัศน์ ความสามารถในการจัดการงาน และมนุษยสัมพันธ์ จึงอาจมีปัจจัยอื่นร่วมส่งผลต่อภาวะผู้นำ เช่น ประสบการณ์ ลักษณะงาน โครงสร้างองค์กร นโยบายของรัฐ และบริบทความต้องการของประชาชน เมื่อพิจารณาบริบทของตำบลดอนชะเอม ผู้บริหารต้องปฏิบัติงานภายใต้กฎหมาย และระเบียบราชการ ควบคู่กับการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนทำให้ภาวะผู้นำไม่ได้ขึ้นอยู่กับหลักปาปณิกธรรมเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระณรงค์ วุฑฒิเมธี สังขวิจิตร (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการตามหลักทุติยปาปณิกสูตรของบริษัท เอ็นอีซี อินฟอนเทียร์ (ไทย) จำกัด ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการตามหลักทุติยปาปณิกสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านจักขุมา วิธูโร และนิสสยสัมปันโน

3. พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรมของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี อภิปรายได้ว่า พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน 2) ความรู้และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่ง 3) การบริหาร 4) คุณสมบัติส่วนตัว และ 5) ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม สะท้อนให้เห็นว่าภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลต้องอาศัยทั้งความรู้ ทักษะ ความสามารถในการบริหาร คุณลักษณะส่วนบุคคล และคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กัน เมื่อพิจารณาตามหลักทุติยปาปณิกธรรม จักขุมา เน้นวิสัยทัศน์และการมองการณ์ไกล วิธูโร เน้นความสามารถในการจัดการงาน และนิสสยสัมปันโน เน้นมนุษยสัมพันธ์และการสร้างความร่วมมือ ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของผู้บริหารท้องถิ่นที่ต้องวางแผน แก้ไขปัญหาประสานงาน และตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของตำบลดอนชะเอมที่ผู้บริหารต้องทำงานใกล้ชิดกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพิศณุพงศ์ กล้ากสิกิจ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ต้นแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถด้านการบริหาร การปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อประสิทธิผลของการดำเนินงาน แม้บริบทการศึกษาจะแตกต่างกัน แต่สะท้อนร่วมกันว่า ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลต้องผสานความสามารถในการบริหาร การปฏิบัติงาน และการสร้างความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้น พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรมจึงควรมุ่งพัฒนาให้ผู้บริหาร เก่งงาน เก่งคน และเป็นคนดี เพื่อให้สามารถบริหารงานท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรม ได้แก่ จักขุมา วิธูโร และนิสสยสัมปันโน เป็นแนวทางส่งเสริมให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ความสามารถในการบริหารงาน และมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี หลักธรรมดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารท้องถิ่น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัยอธิบายได้ว่า พุทธภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกธรรมของผู้บริหารท้องถิ่นในตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี สามารถสรุปได้ ดังนี้

หลักทุติยปาปณิกธรรม 3 อธิบายได้ดังนี้ 1. จักขุมา ผู้นำมีวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา โอกาส และแนวโน้มในอนาคต สามารถวางแผน กำหนดเป้าหมาย และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล จึงส่งเสริมด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน และด้าน

การบริหาร โดยเฉพาะการวางแผนและการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน 2. วิธูโร ผู้นำมีความรู้ และความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน หมายถึง การมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ พร้อมพัฒนาตนเอง เรียนรู้สิ่งใหม่ และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม จึงส่งเสริมด้านความรู้ และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่งและด้านการบริหาร ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ และ 3. นิสสยสัมปันโน ผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์และสร้างความไว้วางใจ หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รับฟังความคิดเห็น ให้คำแนะนำและกำลังใจแก่ผู้ร่วมงาน รวมทั้งสร้างความร่วมมือและเครือข่ายในชุมชน จึงส่งเสริมด้านคุณสมบัติส่วนตัวและด้านศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของความศรัทธา ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างผู้นำกับประชาชน

ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องที่ตำบลดอนชะเอม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี 5 ด้าน 1. ด้านความรู้ทั่วไปในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารท้องที่ควรมีความรู้รอบด้านเกี่ยวกับชุมชน สังคม การปกครอง กฎหมาย และระเบียบ สามารถวิเคราะห์ปัญหาและประสานความร่วมมือได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับหลัก จักขุมา ที่เน้นวิสัยทัศน์ การมองเห็นปัญหาและโอกาส และการวางแผนพัฒนาชุมชน 2. ด้านความรู้และทักษะเฉพาะของงานแต่ละตำแหน่ง ผู้บริหารท้องที่ควรมีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญตามบทบาทหน้าที่ สามารถประยุกต์ใช้กฎหมาย ข้อมูล และเทคโนโลยี รวมทั้งพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับหลัก วิธูโร ที่เน้นความเชี่ยวชาญและความสามารถในการปฏิบัติงาน 3. ด้านการบริหาร ผู้บริหารท้องที่ควรมีความสามารถในการวางแผน จัดระบบงาน ประสานงาน มอบหมายงาน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผล โดยใช้ข้อมูลและเหตุผลประกอบการบริหาร สอดคล้องกับจักขุมา ด้านวิสัยทัศน์และการวางแผน และวิธูโร ด้านความสามารถในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย 4. ด้านคุณสมบัติส่วนตัว ผู้บริหารท้องที่ควรมีความรับผิดชอบ บุคลิกภาพเหมาะสม มีความเป็นกันเอง เสมอต้นเสมอปลาย และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนและผู้ร่วมงาน สอดคล้องกับหลักนิสสยสัมปันโน ที่เน้นมนุษยสัมพันธ์ การเข้าถึงผู้อื่น และการสร้างความไว้วางใจ และ 5. ด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ผู้บริหารท้องที่ควรยึดมั่นในความสุจริต เป็นธรรม โปร่งใส รับผิดชอบ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เพื่อสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นแก่ประชาชน สอดคล้องกับหลักนิสสยสัมปันโน ซึ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือบนพื้นฐานของความดีงาม

สรุปได้ว่า หลักทุติยปาปณิกธรรม 3 ทำหน้าที่เป็นกลไกในการเสริมสร้างภาวะผู้นำ 5 ด้าน กล่าวคือ จักขุมา ส่งเสริมความรู้ทั่วไปและความสามารถด้านการบริหาร วิธูโร ส่งเสริมความรู้ ทักษะเฉพาะ และความสามารถในการบริหาร ส่วน นิสสยสัมปันโน ส่งเสริมคุณสมบัติส่วนตัว ตลอดจนศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม เมื่อทั้ง 3 หลักทำงานร่วมกัน จะก่อให้เกิดพุทธภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์

มีความเชี่ยวชาญ เข้าถึงประชาชน และบริหารงานด้วยคุณธรรม อันนำไปสู่การบริหารท้องที่ที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดทำแผนพัฒนาผู้นำท้องถิ่นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น ความซื่อสัตว์ เมตตา และการเสียสละ เพื่อยกระดับคุณภาพการตัดสินใจและการบริหารจัดการที่มุ่งประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ

2. ควรกำหนดหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารท้องถิ่น โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักทุติยปาปณิกธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งในด้านจริยธรรมและทักษะการบริหาร

3. ควรกำหนดแนวทางการบริหารงานที่เน้นการมีส่วนร่วม โปร่งใส และเป็นธรรม โดยนำหลักธรรมมาเป็นกรอบในการกำหนดมาตรการภายในองค์กร เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี และสร้างความไว้วางใจแก่ประชาชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรสร้างแรงบันดาลใจแก่ตนเองและทีมงาน ด้วยการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน (ฉันทะ) มุ่งมั่นในการทำงาน (วิริยะ) ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา (จิตตะ) และหมั่นทบทวนวิธีการทำงาน (วิมังสา) เพื่อพัฒนาผลลัพธ์ให้ดียิ่งขึ้น

2. ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่โดยยึดหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาของชุมชน เพื่อสร้างความไว้วางใจ และความปรองดองในพื้นที่

3. ควรจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในตำบล เช่น การอบรมธรรมะเชิงประยุกต์ การเจริญสติในที่ทำงาน และการฝึกทักษะการสื่อสารเชิงเมตตา เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารได้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมในผู้บริหารท้องถิ่นตำบลอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบลักษณะและแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธภาวะผู้นำในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่หลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น

2. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะเชิงลึก เช่น ความซื่อสัตย์ เมตตา และความเสียสละของผู้บริหาร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้เข้าใจมิติด้านจริยธรรมและพฤติกรรมที่สะท้อนพุทธภาวะผู้นำได้อย่างรอบด้าน

3. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยที่มุ่งประเมินผลการนำพุทธภาวะผู้นำมาใช้ในทางปฏิบัติ โดยเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ด้านการพัฒนาชุมชน ความไว้วางใจของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

เติมศักดิ์ ทองอินทร์. (2567). การประยุกต์ใช้หลักทุติยปาปณิกธรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 7(3), 114–129.

พระณรงค์ วุฑฺฒิเมธี (สังขวิจิตร). (2556). *การบริหารจัดการตามหลักทุติยปาปณิกสูตรของบริษัท เอ็น อีซี อินฟอนเทียร์ (ไทย) จำกัด*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิศณุพงศ์ กล้ากสิกิจ. (2562). *ต้นแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจดัการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ในจังหวัดกำแพงเพชร* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกาญจนบุรี. (2567). *ข้อมูลสำนักงาน คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดกาญจนบุรี*. สืบค้น 21 เมษายน 2569. จาก https://www.ect.go.th/kanchanaburi?utm_source=chatgpt.com

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly,* 17(6), 595–616.

Cronbach, Lee J., (1984). *Essentials of psychological testing* (4th ed.). New York: Harper & Row.

Denhardt, J. V. & Denhardt. R. B. (2015). *The new public service: Serving. not steering*. New York: Routledge.

Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and practice* (9th ed.). California: SAGE Publications.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis* (2nd ed.). New York: Harper and Row.

Yukl, G. (2020). *Leadership in organizations*. Boston: Pearson Education, Inc.